

4.12.2014

Asianumero: 2014-00732

Viite: Rikosseuraamuslaitoksen lausuntopyyntö 4.121.2014/Dnro55/090/2014

Asia: Kirkkohallituksen lausunto Rikosseuraamuslaitoksen vankeja ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaita koskevasta yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmasta

Rikosseuraamuslaitokselle

Yhdenvertaisuussuunnitelman tavoite on edistää tärkeää perusoikeuden toteutumista. Seuraavat näkökohdat tukevat tätä tavoitetta, uskontoa ja vakaumusta koskien.

1. Kappaleessa 3.4 lähtökohtana oleva uskonnon ja vakaumuksen erottelu ei ole toimiva. Vakaumus yhdistetään enemmän elämäntarkastukseen. Oikeamman suuntaista olisi lähteä siitä, että on olemassa erilaisia elämäntarkastuksia, uskontoon perustuvia ja muita kuin uskontoon perustuvia. Yksilön omaksumana vakaumuksena niillä on yhtäläinen arvo. Luonnoksen muuttaminen tällä tavoin poistaa tarpeettoman ja käsitteellisesti virheellisen erottelun uskontoon ja vakaumukseen.
2. Suunnitelma korostaa sitä, että uskonto tai vakaumus on yksityisasia. Ilmeisesti tarkoitus on turvata jokaisen omakohtainen päätösvalta vakaumusta koskien ja samalla viranomaisen puolueettomuus. Suunnitelmaa tulisi muuttaa niin, että ilmaistaan jokaisen oikeus päättää itsenäisesti vakaumuksensa ja sen harjoittamisesta lain sallimissa rajoissa. Tähän olisi viranomaisen puolueettomuuden vaatimuksen lisäksi lisättävä se, että viranomaisen tulee kohdella jokaista yksilöä vakauksesta riippumatta tasavertaisesti sekä toimillaan edistää vakaumuksen toteutumista.
3. Suunnitelman mukaan vankiloihin tulee valita vankien tarpeiden mukaisesta uskonnollisesta toiminnasta vastaava henkilö. Toisaalta suunnitelman todetaan nojautuvan kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja kansainvälisiin suosituksiin. Suunnitelmassa on tässä tarkentamisen ja täydentämisen tarve sen tavoitteiden kannalta.

Vankien tarpeiden mukaisesta uskonnollisesta toiminnasta lähteminen on kansainvälisissä sopimuksissa otettu lähtökohdaksi uskonnonharjoittamisen järjestelyissä. Niissä tämä tarkoittaa sitä, että vankiloissa tulee olla mahdollisuus toimia niiden uskontokuntien edustajilla, joihin vankien uskonnonharjoittamisen tarve kohdistuu. Tässä yhteydessä sopimuksissa korostetaan, että on järjestettävä pätevä uskontokunnan edustaja toimimaan vankiloissa päätoimisesti, jos vankiloissa on suuri määrä johonkin uskontokuntaan kuuluvia vankeja. On myös turvattava vähemmistöinä olevien uskontokuntien edellytykset toimia vankien tarpeiden mukaan.

Suomessa tämä on muiden länsimaiden tapaan toteutettu niin, että suljetuissa vankiloissa on vankien enemmistöuskontokunnan edustajia päätoimisesti töissä - vankien tilanteen mukaisesti evankelislutherilaisen kirkon pappeja. Koska virka kuuluu valtionhallintoon eli on vankilan virka, voidaan viranhaltija velvoittaa vastaamaan myös muista kuin uskonnonharjoittamiseen liittyvistä tehtävistä. Siten ei ole ongelmaa velvoittaa vankilan pappi vastaamaan myös kaikkien vankien uskonnollista tai muuta vakaumusta koskevista tarpeista siinä merkityksessä, joka suunnitelmassa lienee tässä ajatuksena. Uskontoja koskevan asiantuntemuksensa perusteella viranhaltijan on avustettava vankeja ja vankilaa vakaumuksen harjoittamisen oikeuden toteutumisesta myös muilta osin kuin oman uskontokuntansa ja kirkkokuntansa osalta.

Edellä sanotun perusteella voi todeta, että suunnitelma siihen pyrkimättä tulee todenneeksi tilanteen sellaisena kuin se jo tällä hetkellä on: Vankiloihin on valittu vankien tarpeiden mukaisesta uskonnollisesta toiminnasta vastaava henkilö. On vaikea perustella, miksi vankilan pappi ei voisi tällaisena valtionhallinnon virkavastuun toteuttajana toimia. Tämä virkavastuu edellyttää asiantuntemusta uskontoa koskevissa kysymyksissä. Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstössä ei muilla kuin papeilla ja diakoneilla tällaista asiantuntemusta koulutuksensa puolesta ole.

Kun yhden uskontokunnan ja kirkkokunnan edustaja tällaista vastuuta hoitaa, ei hänellä tule olla päätösvaltaa muita kirkkokuntia ja uskontokuntia koskevissa kysymyksissä. Hän voi toimia ainoastaan asiantuntija-apuna päätösvaltaa käyttävälle vankilan johdolle vakaumuksen harjoittamisen kysymyksissä. Tämä on tilanne Suomen vankiloissa. Johtaja päättää uskontokuntien edustajien toiminnasta, papin tai diakonin antaessa siihen apua valmistelussa ja järjestelyissä, toimien silloin uskonnollisesti neutraalina vankilan työntekijänä.

Evangelisluterilaisessa kirkossa tuomiokapitulit ja piispat valvovat pappien virkatyötä ja ratkaisevat virkavelvollisuuksiin liittyvät kysymykset. Tässä hallinnollisessa järjestyksessä on käsitelty kysymys siitä, onko pappisviran mukaisesti oikein ja mahdollista velvoittaa vankilan pappi muita uskontokuntia koskeviin valtion viranhaltijan tehtävien hoitoon, niin ettei siihen sisälly mitään varsinaista uskonnonharjoittamista. Kirkossa on näissä kysymyksissä toimivallan omaavien taholta todettu, että tässä ei ole ongelmia pappisviran kannalta. Siten harkintavalta vankilan papille annettavassa vastuussa on tässä kohdin vankilan johdolla.

On vaikea nähdä mitään etua siinä, että vankiloissa uskonnollisesta toiminnasta vastaava henkilö olisi nimenomaan mikä tahansa muu viranhaltija kuin vankilan pappi tai diakoni. Tästä seuraavasta asiantuntemuksen puutteesta olisi todennäköisesti enemmän haittaa kuin hyötyä. Suomen vankiloissa vankien joukossa edustettuina olevien ja vankien uskonnonharjoittamiseen osallistuvien muiden kirkkokuntien edustajat ovat myös korostaneet, että juuri vankilan papin asiantuntemus edistää vähemmistökirkkokuntien edustajien oikeuksien toteutumista vankiloissa. Samalla kannalla ovat olleet myös islamin yhteisöjen edustajat. Suunnitelman luonnosta on tältä osin syytä harkita uudelleen. Uskonnollisen vakaumuksen omaavien kohdalla nykyinen tilanne on juuri suunnitelman hengen mukainen. Sen sijaan on syytä ottaa huomioon suunnitelmasta puuttuva näkökohta vastuusta uskonnonharjoittamisen ja vakaumuksen harjoittamisen kysymyksissä, sekä tämän vastuun toteutuminen muiden kuin uskonnollisen vakaumusten omaavien kohdalla.

Vakaumuksessa ja sen harjoittamisessa on kyse perusoikeuksista. Niiden toteutumisesta vankien kohdalla vastaa vankilan johtaja. Edellä sanottuun perustuen uskonnolliseen vakaumukseen liittyen voidaan johtajan lisäksi vastuu uskonnonharjoittamisen kysymyksissä kaikkien vankien kohdalla osoittaa vankilan papille, jos sellainen vankilassa vankien uskontokuntataustan vuoksi on. Muussa tapauksessa on oltava joku muu vankilan virka, johon tämä vastuu on johtajan viran lisäksi osoitettu. On myös huolehdittava erikseen vastuun kantamisesta vankien vakaumuksen kysymyksissä niiden osalta, joilla on muu kuin uskonnollinen vakaumus.

Suunnitelma parantuu oleellisesti, jos uskontoa ja vakaumusta koskevan luvun lopussa todetaan luonnoksen tekstimuodon sijasta esim.: Vankilassa vakaumuksen ja sen harjoittamisen oikeuden toteutumisesta vastaa vankilan johtaja. Vankilassa tulee olla tätä varten uskonnonharjoittamisen kysymyksissä johdon tukena tehtävään sopiva viranhaltija. Samoin tulee olla muun kuin uskonnollisen vakaumuksen osalta.

Suunnitelman lopussa todetaan, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa voidaan edistää esimerkiksi henkilöstökoulutuksella. Kirkon taholta on useita kertoja esitetty uskontoja koskevan perustiedon

sisällyttämistä rikosseuraamusalan ammatilliseen koulutukseen ja henkilöstön täydennyskoulutukseen. Tähän ei ole kiinnitetty huomiota. Asia tulisi korjata yhdenvertaisuussuunnitelman tavoitteiden mukaisesti.

Jukka Keskitalo
kansliapäällikkö

Pekka Huokuna
kirkkoneuvos